

Strenginstrumenter i museer

Referat fra Nettverkssamling Valdres Folkemuseum 13. og 14. november 2014

Deltakere: **Bård Riise-Hoel**, Valdresmusea; **Daniel Papuga**, Ringve Musikkmuseum; **Elisabeth Kværne**, Valdresmusea; **Frank Rolland**, Hardanger folkemuseum; **Hans Olav Gorset**, Norges Musikhøgskole; **Helena Kjepso**, Hardanger folkemuseum; **Håkon Asheim**, Ole Bull akkademiet; **Kathrine Totland**, Valdresmusea; **Knut Opheimsbakken**, Valdresmusea; **Lars Erik Melhus**, Ringve Musikkmuseum; **Mari Ormberg**; **Mats Krouthen**, Ringve Musikkmuseum; **Odd Wilhelmsen**, Regionkonservator, Nordmøre museum; **Oddrun Hegge**; **Ole Aastad Bråten**, Valdresmusea; **Silje Fylkesnes**, Opplandsarkivet; **Stein Villa**, Mjøsmuseet; **Vera de Bruyn-Ouboter**, Ringve Musikkmuseum

Fra åpningsseremonien av utstillingen *Langeleiken – heile Noregs instrument*. Fellesspill. Foto: Ringve

Nettverkssamlingen 2015 ble forlagt til Valdres folkemuseum over to dager i forbindelse med åpningen av museets nye utstilling *Langeleiken – heile Noregs instrument*. Temaet *Strenginstrumenter i museer* belyste en gjenstandstype i museumssamlingene fra ulike kontekster i museumssammenheng. Nettverksdeltakerne fikk også anledning til å få en snikpremiere av utstillingen i forveit. Nedenfor følger egne sammendrag fra innlegge. Neste nettverksmøte er planlagt september 2015 i Trondheim.

Om å forvalte og formidle Odd P. Jacobsens feleverksted

Mats Krouthén, Ringve Musikkmuseum

Ringve musikkmuseum har mottatt hele kvarværende verkstedet etter fiolinmaker Odd P Jacobsen (1911-2007). Ca 2000 bevarte gjenstander er alle å se på www.digitaltmuseum.no (søk mappe). Der finnes også en digital fortelling om Jacobsens rolle som gitarfabrikant. Arkivmaterialet, også digitalisert, er fortsatt upublisert. Deler av verkstedet blir vist som en del av basisutstillingen på museet og det har blitt laget spesialutstillinger om felemakerfaget. Utover en riklig dokumentasjon av verkstedet og dess mennesker, bedrives for tiden internasjonal forskning på Jacobsens lakker i COST-prosjektet, (se nedenfor).

Men hvordan kan museet i fremtiden bidra til at det levende håndverket traderes, med det å ene siden nasjonale nettverksoppdraget, å den andre siden med de begrensede resursene? Noen muligheter ble diskutert, fremst å lage kurser i ulike momenter samt andre musikkinstrumenter som på den måten knytter verkstedet til andre formidlingsopplegg. Det er viktig med en hands-on-inngang. Samtidig er samarbeid mellom de museer som har museumsverksteder viktig.

Lyre & Harpe som kulturelle systemer

Daniel Winfree Papuga, Ringve Musikkmuseum

Når vi stiller ut gjenstander i våre museer, fokuserer vi kun på det materielle, eller inkluderer vi også relevant kontekstuell materiale som fyldig-gjør beskrivelsene? Denne presentasjon bruker begrepet "kulturelle systemer" fra Clifford Geertz for å diskutere hvordan lyrer og harper kan være både musikkinstrumenter, men også ikoniske symboler som har inspirert mennesker gjennom forskjellige tidsaldre og diverse verdensregioner. Som Geertz skriver "It is, after all, not just statues (or paintings, or poems) that we have to do with but the factors that cause these things to seem important--that is, affected with import--to those who make or possess them, and these are as various as life itself."

I en utstilling som åpner sommeren 2015, søker Ringve musikkmuseum å vise tråder mellom det symbolske, det materielle og den klingende musikken til lyre og harpe. Fra Orpheus i Antikken til konsertsalen i dag - hvordan har disse instrumentene inspirert oss? Hvordan kan utstillingsformatet best brukes til å forklare lyres og harpenes estetiske mangfold?

Kontekstualisering av strengeinstrumenter i formidling ved "Gitarklubben", et mangårig fomidlingsprosjekt på Ringve

Lars Erik Melhus, Ringve Musikkmuseum

Ringve Musikkmuseum har hver sommer siden 2007 arrangert gitarkurs for nybegynnere i alderen 9-14 år. Målet med gitarklubben er ikke først og fremst at alle på magisk vis skal bli kjempedyktige gitarister, vi sikter heller mot å gi barn en godt og mangfoldig inngang til musikkens verden. Derfor er et av kjernepunktene i formidlingen å tilnærme seg gitaren fra så mange innfallsvinkler som mulig. I løpet av 5 dager lærer barna enkle låter på gitar, bygger sine egne instrumenter, spiller sammen i band, får et innblikk i museets samlinger og i gitarens historie, spiller inn sin egen CD og holder konsert for hverandre og foreldre. Gjennom å bygge enkle instrumenter eksperimenterer vi med form, lyd og fysikk. I bandsettingen leker vi oss med arrangering av låtene. Ved å ta utgangspunkt i gitarspill ønsker vi å åpne opp en hel verden full av musikk og musikkinstrumenter.

Foto: Ringve

Ny kunnskap gjennom kopiering av eldre instrument. Kva kan vi lære av prosessen?

Bård Riise Hoel og Knut Opheimsbakken, Valdresmusea

Opheimsbakken: Kopiering hva er det? En vil aldri klare å kopiere et instrument, jeg liker å kalle dette å bygge en etterlikning . Jeg lagde en feleboge, av pil-og-bue type etter en bue her i samlingene.

Materiale: bjørk, originalen trolig bjørk også. Briskeboge er et begrep her i Valdres, så lagde også flere i brisk, og lønn. Alle var godt brukbare. Vil prøve rogn etter forslag fra andre. Bjørkebogen vart 33 gram!

Gamle feler (Trond Flatabø) har både nokså flate gripebrett, som moderne hardingfeler, men også svært runda gripebrett som fiolin. Hvorfor denne variasjon?

Disse bogene som nevnt, har relativt slakke hår under bruk, er disse svært runda gripebretta «tilpassa» denne bogetypen?

Valg av strenger, pitch på disse instrumenta, hva var vanlig, hvor yter instrumentet sitt beste?

Jeg har best erfaring på a streng stemt ca 440hz eksempelvis. Men med 11,5 strengetykkelse eller mer.

Det står en del om å spele av strengene hos en spelemann, en annen spelemann sette seg i nærheten og klunka litt på fela og forstyrra denne som var tinga til å spele, når han skulle stille fela, til slutt kom denne alfor høgt i «pitch» og strenger sprang. Altså var høg pitch en realitet den gang også.

En kan sammenfatte at hardingfeleklang i dag og i 1860 er nokså forskjellig, nevnte et eksempel med Belgumfele og original boge prøvd i kappleiksammenheng for ca to år siden.

Det må nevnes at valg av strenger med stål kjerne/ aluminium, øker i forhold til tarmstrenger.

Demonstrasjon av spill på eldre modell av hardingfele ved Knut Opheimsbakken. T.v. Bård Riise Hoel.

Hoel: I mitt innlegg snakket jeg mest om mitt forsøk på å kopiere en Isak Botnen fele (1753) og de spørsmål jeg har stilt meg selv i forbindelse med dette arbeidet. Er en nøyaktig kopi nøyaktig?

Ettersom en aldri vil klare å finne materialer som er helt identiske med originalen, vil en heller aldri få samme utgangspunkt som Isak hadde. Å lage en millimeterkopi vil etter min mening derfor ikke være hensiktsmessig i forhold til det å lage en fele med «Isaklyd».

Jeg har kommet fram til at jeg ikke vil lage en nøyaktig kopi, men heller forsøke med de materialene jeg har til rådighet, å gjenskape en Isakfele slik den kunne vært da den var ny. Her må en ta hensyn til at instrumentet er blitt reparert, slitt og at platene er blitt deformerte.

En Anders Andersen Leite kopi som Bård laget for noen år siden. Foto: Bård Riise Hoel

Håndtering og oppbevaring av strengeinstrumenter på museer

Vera de Bruyn, Ringve Musikkmuseum:

Bevaring av musikkinstrumenter på museer bør rette seg etter nasjonale og internasjonale standarder. Samlingsforvaltningstandarden SPECTRUM er laget av Collections trust i England. Den oversettes for tiden av Norsk kulturråd til Norsk. Collections trust har også utviklet BENCHMARKS som er et verktøy for en kartlegging av bevaringsstandarden på institusjonen.

Gode linker:

-Benchmarks: <http://www.collectionstrust.org.uk/benchmarks-in-collections-care/benchmarks-in-collections-care-2-0>

-Fjærstad (red). *Bevarande inomhusmiljö? Neutrala material i museumsmiljö* Riksantikvarieämbetet, Sverige. <http://www.raa.se/publicerat/9789172095663.pdf>

-Kulturstyrelsen, Danmark. Om bevaring og håndtering på museer.

<http://www.kulturstyrelsen.dk/institutioner/museer/museernes-arbejdsopgaver/bevaring/bevaring-og-haandtering/>

-de Bruyn. *Materialer som er trygd å bruke i magasin, utstilling og under transport*. Ringve

<http://ringve.no/wp-content/uploads/2014/12/Materialier-for-utstilling-og-magasin.pdf>

Instrumentbygging og samarbeid med frivillige organisasjoner

Stein Villa, Mjøsmuseet

Gjøvik spelmannslag og Tradisjonsmusikkarkivet Mjøsmuseet har et tett samarbeid som kom i gang da arkivet ble opprettet på midten av 90-tallet. Arkivaren er aktivt medlem i spelmannslaget og

bruker lokal musikk og lokalt bygde instrumenter i sitt formidlingsarbeid. Dette finansieres av Mjøsmuseet og Den kulturelle skolesekken i Gjøvik kommune. Formidlingen skjer både ved besøk ut til skoler og barnehager, og ved at disse kommer på besøk til museet.

Laget arrangerer på egenhånd årlige byggekurs som går fra november til mai. Utover dette initieres en rekke samarbeidsarrangementer gjennom Tradisjonsmusikkarkivet, som den årlige «Musikkhelga» med kurs i å smi og spille munnharpe, spikke og spille seljefløyte, m.m. Et annet årlig arrangement, Nordisk harpetreff (Gjøvik var vertskap i 2010 og 2014), har også utviklet seg til å bli et viktig møtested både for utøvere og byggere av harpe, lyre, langeleik, kantele og strykelyre. Slike samarbeidsarrangementer gjør det mulig for museet å søke midler gjennom andre kanaler enn de museet kan bruke til vanlig.

Musikknettverking i Valdres Foto: Elisabeth Kværne

Øvrig

Midler fra Norsk Kulturråd

Mats Krouthén har deltatt på ett dialogmøte med Norsk Kulturråd (13/11). Kulturrådet har økt bidragssummen for utviklingsprosjekter for de norske museumsnettverkene. Samtidig har antall søknader minsket. Dette er noe om uroer Kulturrådet, som ønsker flere søknader.

CIMCIM

CIMCIM, ICOMS internasjonale komité for musikk- og musikkinstrumentksamlinger møtes hvert år for en konferanse. I 2014 ble den holdt av 6 nordiske museer i fire byer: Stockholm, Åbo/Turku, København og Trondheim. 50 deltakere reiste rundt, konfererte, besøkte museer og konserter. Ringve Musikkmuseum og Rockheim sto som verter og arrangører av konferansen som i år hadde temaet *Collectors at Music Museums – Reasons and Means*. I Trondheim var fokus på undertemaene *Popular music in music museums* og *The collection of sound – recording musical instruments*.

COST/WoodMusick

Vera de Bruyn informerte om muligheter for internasjonalt samarbeid gjennom COST (Cooperation og Science and Technology). WOODMUSICK er et fireårig EU-prosjekt som støtter forskning rund musikkinstrumenter av tre. Det er mulig å delta på møtene og å søke om penger for reisestøtte for forskning innen musikkinstrumenter av tre. Det ligger ut en call for papers nå for neste konferanse i London, september 2015.

<http://woodmusick.org/>

<http://www.cost.eu/>

Fremtidig organisasjon

Nettverkets koordinator Krouthén orienterte at Musikknettverket hovedsakelig er et åpent seminarnettverk, som møtes enn gang i året. Hvis – og dette bygger på deltakernes vilje og aktive deltakelse – et interessant nettverksprosjekt kan bli formulert vil Musikknettverket formere en prosjektgruppe som går inn med en søknad. Aktuelle prosjektideer kan deles via e-postlisten eller sendes til koordinator. Ringve tar ansvar for at hjemmesiden (med møtehistorikk, referater og linker) og maillisten kontinuerlig blir oppdatert.

Nestemøte vil bli i Trondheim i september 2015. forslag om tema kan sendes til Mats Krouthén på [mk{at}ringve.no](mailto:mk@ringve.no).

Opning av utstillinga «Langeleiken – heile Noregs instrument»

Elisabeth Kværne. Valdres folkemuseum

Direktør Olav Aaraas ved Norsk Folkemuseum opna utstillinga «Langeleiken – heile Noregs instrument» på Valdres folkemuseum fredag 14.11.. Ein fullsett festsal fekk oppleva ei høgtideleg opning, omvisning i utstillinga og tonar frå mange langeleikar i konserten til slutt.

Konstituert direktør ved Valdresmusea Ole Aastad Braaten, ønska velkomen til utstillingsfesten. – Ei viktig utstilling og ein historisk dag, sa han, og takka folkemusikkmiljøet i Valdres for at langeleiken har overlevd spesielt godt her. 25 av dei 38 leikane på utstillinga var lånt ut frå Norsk Folkemuseum som i sin tur hadde fått mange av dei frå Nordiska museet i Stockholm. Utstillinga vil stå i si noverande form i minst eitt år

Åpning av utstillingen: fr venstre. Inger Torun Klosbøle; ordfører Nord-Aurdal kommune; Ole Aastad Braaten, t.f. leder Valdres Folkemuseum; Olemic Thommesen; Gro Lundebly, fylkesordfører i Oppland. Foto: Elisabeth. Kværne